

ריבונה של תורה

כתובת המערכת: מודיעין עילית, חסילת יוסף 3/10. טל' 08-9744220 © דוא"ל לתגובות ורשימת תפוצה: rg5740@gmail.com

י"ל ע"י
כולל
"שערים המצויינים"
שע"י מוסדות "דרכי תורה"
רחובות
פרשת תולדות
גליון 296
כסלו תשע"ג

דברים שבלב

ורבינו בחיי כתב (דברים, שם), שאותם רודפים ושונאים שינתנו בהם האלות והקללות, הם **ישמעאל ועשו** שאליהם גלו שבטי יהודה ובנימין, **רודפים כנגד ישמעאל, ושונאים כנגד עשו**. וכן אמרו במדרש (משלי ל'), "תחת שנואה כי תבעל, זה עשו. ושפחה כי תירש גבירתה, זה ישמעאל". ונמצא שישמעאל אויב הוא לישראל, ועשו שונא ישראל, ויש להבין את טעם הדבר ואת שורש החילוק שבין ישמעאל לעשו.

[וראה במהרש"ל (ב"מ לג, ב) שמה שנאמר "שמעו דבר ה' החרדים אל דברו, אמרו אחיכם שנאיכם", הוא כנגד עשו שהוא שונא ליעקב].

אויב זה ישמעאל המצחק ויורה חיצים

ברם, לאור דברי הספורנו הנ"ל יתבאר הענין היטב, שהרי לפי מה שמצינו בכתובים, **ישמעאל הוא האויב בפועל, ועשו הוא השונא בלב**. שהרי בישמעאל נאמר שהיה "מצחק" (בראשית כא' ט'), ופירש רש"י (שם י'), שהיה יורה חיצים בקשתו כדי להרוג את יצחק, [ובעל הטורים כתב, "שמצחק" בגימטריא "להרג"]. ומוכח שישמעאל הוא בגדר אויב העושה מעשים בפועל כדי להזיק ליצחק, ואינו מסתיר את רצונו להשמיד להרוג ולאבד. ואף זרעו אחריו מראים בגלוי את תאוות הרוע שלהם, וכמבואר **בזוה"ק** (פרי שמות), שישמעאל עשה הרבה רעות לישראל, ושלט בהם ועינה אותם, ואין לך גלות קשה לישראל כגלות **ישמעאל**. וכן כתב **רבינו בחיי** (בראשית כא'), "שראה אברהם במראה הנבואה שעתידיים בניו להשתעבד תחת ידי ישמעאל, וכי ישנאו אותם שנאה גדולה. שאין אומה בעולם שיהיו שונאים לישראל כבני **ישמעאל**". ומוכח שהרוע הגדול והקשה ביותר לישראל, הוא מידיו של פרא האדם וזרעו.

שונא זה עשו הנוטר שנאה בלבו

ולעומת זאת, עשו הוא בבחינת שונא שעיקר שנאתו בלב, וכמו שנאמר **"ויאמר עשו בלבו, יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את אחיי" (כ"ז, מ"א)**, ופירש בתרגום יונתן, "ונטר עשו שנא בלביה על יעקב אחייו". וזהו ביאור המדרש שבראש דברינו, שעיקר ענינו של עשו היא שנאת הלב, שלא היתה ניכרת כלפי חוץ כישמעאל האויב, אלא טבועה ומושרשת בלבו, ומכחה היה מהרהר להרוג את קרוביו ולירש העולם. והיודע תעלומות, חשף לעין כל את שנאת לבו של עשו ופירסמה, למען ידעו שגם אם אין שנאתו ניכרת כלפי חוץ כישמעאל, מכל מקום מה רבה היא השנאה בלבו, ומה גדול הוא קלקול מחשבותיו.

וכן מצאנו בתוס' במסכת קידושין (לט, ב) שכתבו שבעובדי עבודת כוכבים הקב"ה מצרף מחשבה רעה למעשה וכמו שנאמר (עובדיה א)

הנה דרשו חז"ל במדרש תהילים (פרק י"ד), "הרשעים ברשות ליבם שנא' ויאמר עשו בלבו. מה חשב? אמר, אין דרך העולם שאהרוג את אבא, אלא אני אומר לישמעאל אחיו והוא הורגו, ואני הורג את יעקב אחי, ואנו יורשים את העולם. כך לא היה עשו אומר בפיו אלא בליבו **היה מחשב**, מאחר שישמעאל הורג את אבי ואני את אחי, אבוא בדין עם ישמעאל ואהרוג אותו ואני יורש את העולם. כך הוא אומר בליבו, והקב"ה פירסמו שנא' כי אני חשפתי את עשו גיליתי את מסתרי. אמר לו הקב"ה, חייך יודע אני מה שחשבת בליבך".

ומכך שהקב"ה חשף את מטמוניות לבו של עשו וגילה את מסתורי מחשבותיו, יש ללמוד שלמרות השנאה שפעפה בלב עשו כנגד יעקב, מכל מקום לא היה זה כדברים שבלבו ובלב כל אדם ולא היתה שנאתו ניכרת לעין כל, אלא שהיה מהרהר דברים שבלב בינו לבין עצמו. וכדי לפרסם את רשעותו, גילה הקב"ה קבל עם ועולם את מאוייו והרהורי לבו, שרצה להרוג את אביו ואחיו, ולירש העולם לעצמו. ויש להתבונן בפישור של דברים אלו, ובמשמעות הטמונה בהם.

אויב ושונא אלו ישמעאל ועשו

והנה, אחר העקידה נתברך אברהם אבינו, "וירש זרעך את שער אויביו" (בראשית כב' יז'), וכעין זה מצינו ברבקה שנתברכה, "וירש זרעך את שער שונאיו" (שם כד' ס'), ופירש רש"י, שבירכוה שבה ובזרעה תתקיים הברכה שנאמרה לאברהם בהר המוריה. ויש לעמוד על שינוי הלשון, שאצל אברהם נאמר שער **אויביו**, ואצל רבקה נאמר שער **שונאיו**, למרות שברכת רבקה נסמכת על ברכתו של אברהם.

ונראה בביאור הדברים, על פי מה שנאמר במשנה תורה, "ונתן ה' אלקיך את כל האלות האלה על אויביך ועל שונאיך אשר רדפוך" (פרק ל' ז'). ופירש הספורנו, "על הקמים עליך, ועל השונאים בלבבם", ונתבאר בדבריו שישנו הבדל מהותי בין אויב לשונא, באשר אויב הוא העושה מעשי שנאה ונקמה בפועל, והשונא שונא ונוטר בלב.

וכן נאמר, "לא תשנא את אחיך בלבבך" (ויקרא יט' ז'), וכתב **המלבי"ם**, שיש הבדל בין אויב לשונא, **שהאויב איבתו גלויה, והשונא שנאתו נעלמת**, ואף על פי שיתכן שתצא שנאתו לפועל על ידי פעולות נגלות שהן תולדות השנאה, מכל מקום עיקר ושורש שנאתו הוא בלב, וזהו שנצטוונו "לא תשנא את אחיך בלבבך". **נויש להוסיף** שתיבת "אויב" היא משורש **אוי**, ללמדך שהאויב פועל ועושה צרות ורעות הגורמות לכאב ויסורים.

"מחמס אחיך יעקב תכסך בושה ונכרת לעולם", ולא מצינו שעשה עשו ליעקב שום רעה, אלא מחשבתו הרעה אשר חשב עליו מצרפה הקב"ה למעשה. ומוכח בדברינו שעיקר ענינו של עשו היא השנאה בלב.

ברכת יצחק ויעקב כנגד ישמעאל ועשו

ומעתה יתבאר היטב שינוי לשון הברכה שבין אברהם לרבקה, שהרי אברהם נתברך "וירש זרעך את שער אויביו", וזרעו של אברהם היינו יצחק, שישמעאל המיצר לו הינו אויב בפועל המצחק וחפץ להזיק, ומשום כך נאמר "וירש זרעך (יצחק) את שער אויביו (ישמעאל)". אמנם זרעה של רבקה הוא יעקב, שהעומד כנגדו להרע הוא עשו השונא בלב, ולכן נתברכה "וירש זרעך (יעקב) את שער שונאיו (עשו)".

ויש להוסיף ולהטעים בזה, שהרי שנאת הלב שפעפעה בעשו, נתפרסמה בכתוב אצל רבקה, שנאמר בה "שער שונאיו" כנגד עשו השונא. ועומק הדבר נעוץ בכך, שרבקה היא היא שגילתה את משטמת לבו של עשו ליעקב, וכמו שנאמר "ויגד לרבקה את דברי עשו" (כ"ז, מ"ב), ופירש רש"י שהוגד לה ברוח הקודש מה שעשו מהרהר בלבו. וסוף דבר כמראשיתו, שדוקא בברכתה של רבקה שגילתה את שנאת הלב שבעשו, העיד ופירסם הכתוב את הרהוריו של עשו השונא.

הלכה עשו שונא ליעקב

ולפי מה שנתבאר עד עתה, יש להאיר באור יקרות את דברי רשב"י שאמר "הלכה בידוע שעשו שונא ליעקב" (ספרי בהעלותך כד'). ולכאורה מה בא ללמדנו בזה?, אלא שהמפורסמות אינן צריכות ראייה וגילוי, ברם, שנאת עשו אינה מפורסמת אלא טמונה היטב במעמקי לבו (עד שפרסמה הקב"ה). ועל כך העיד רשב"י ואמר, שגם אם אין הדבר ניכר לעין, בידוע הוא שעשו שונא ליעקב, ואינו חדל מהרהורי השנאה השוכנים בליבו כבדרך הרגל. ונקט שונא בדוקא, שהרי זהו ענינו של עשו השונא בלב.

ובמסכת מגילה דרשו (ו.), "אמר ר' יצחק, מאי דכתיב אל תתן ה' מאויי רשע וזממו אל תפק ירומו סלה. אמר יעקב לפני הקב"ה, רבש"ע אל תתן לעשו הרשע תאות לבו, וזממו אל תפק זו גרממאי של אדום שאילמלי הם יוצאים מחריבים כל העולם כולו". דהיינו, שיעקב ידע עד כמה עשו שונא לו בלבו, וכל תאותו וחפצו להזיק ולהרע לו. ומשום כך ביקש מהקב"ה, שלא תצא שנאתו של עשו לפועל ולא יעלה חפצו בידו.

שנאת חינוך גורמת לחורבן הבית על ידי עשו

השונא

ובמסכת יומא דרשו (ט:), "מקדש שני שהיו עוסקים בתורה ובמצוות ובגמילות חסדים מפני מה חרב, מפני שהיתה בו שנאת חינוך". וכידוע שבית המקדש השני נחרב, על ידי זרעו של עשו, וכבר עמד היערות דבש בטעם הדבר (דרוש ב'). אמנם לפי דרכנו נאמר שישנה כאן מדה כנגד מדה. שהרי הלכה היא שעשו שונא ליעקב ומהרהר להזיקו בכל עת. ורק בחסדי ה' אינה יוצאת שנאתו אל הפועל. אמנם בשעה שישראל שונאים זה את זה בלב ומחוצה לו, אזי הידים ידי עשו, ושנאת הלב של עשו פורצת כלפי חוץ ומחריבה את המקדש.

וכבר כתב הבית הלוי (פר' בא), שהחטא שגרם לחורבן הבית יתגבר לעת הגאולה, כדי שמי שיעמוד בו ויתקנו יזכה להיגאל. ואם כן כנגד שנאת עשו, יש להגביר האחדות והאחוה בישראל, הן בפועל המעשים, והן בעומק הלבבות, וכך נזכה לבנין הבית ב"ה.

לשמיעת שיעורי הרב ראובן גולן ב'קול השו"ן' חיינו
03-6171001. לשידור החי יש להקיש בוכבית.
לשיעורים מוקלטים יש להקיש ברצף 1-2-48-1.
לשיעור ב'אור החיים' הקד' על הפרשה
הקישו 1-2-48-3.

תושבי העיר רחובות מוזמנים להשתתף בכל ליל שבת בשעה 8:30 במסיבת "עונג שבת" במתנ"ס ברח' מרגולין 18. יחד נענן את השבת בדברי תורה בפרשה בהלכה ובאגדה, ובשירות ותשבחות להשי"ת. בהשתתפות מיטב הרבנים והמרצים.

השבוע

בעונג שבת
הרב מיכאל חסין
שליט"א
ראש ישיבה
למצויינים

העלון מוקדש לע"נ

נתן בן ניסים ז"ל כוכבי
אסתר בת חנינה ע"ה ואחנה
אליהו נעים בן פארתה ז"ל קוש
פנינה נעמי בת לעיישה ע"ה ואחנה
משיח בן שושנה רוזה ז"ל גיא
חנה בת סאלם ע"ה גיראפי
רחמים בן יעקב ז"ל אמנו
מזל בת חכם אברהם ע"ה גלעדי
לוי בן סאלם ז"ל כרמי
מרים בת חנה ע"ה ע"י כהן
תנצב"ה

העלון מוקדש לע"נ

מנחם מנדל בן ברוך ז"ל אשכנזי
נעימה בת שרה ע"ה משה
יהודה בן פריזאד ז"ל עזרי
שמואל בן חיה ז"ל פרידמן
מרדכי בן זוהרה ז"ל בוהדנה
חסן עמרם בן זוהרה ז"ל
תאג' בת רבקה ע"ה סלמי
חיים וולול בן נה ז"ל פלג
חיים בן שמעון הלוי ז"ל שפילמן
תנצב"ה

העלון מוקדש לע"נ

ר' בנימין בן משה ז"ל קומה
סרח שרה בת רחמה ע"ה קומה
רחל בת סאלחה ע"ה מעברי
נאז'ה מזל בת תאג'ה ע"ה סלמי
אליהו בן זוהרה ז"ל אטיאס
יצחק בן לונה ז"ל טובול
רבקה בת מרים ע"ה משמור
ורדה בת יוסף ע"ה גהלי
שלמה בן טאוס ז"ל סלמי
יהודה בן יצחק ז"ל שמעוני
תנצב"ה

קורא נכבד! עלון זה יו"ל כחלק מפעילויות מוסדות "דרכי תורה" רחובות. בנוסף לכך קיימים: כוללים לאברכים מצויינים. בימ"ד להוראה ולרבנות. כולל ערב. כולל בין הזמנים. כולל יום שישי. כולל פנסיונרים. קרן "פוחת את ידך" - סיוע למשפחות נערכות. וכן הנצחה לע"נ הנפטרים. אם ברצונך להיות שותף למפעל אדיר של תורה וחסד במשך כל ימות השנה, צור קשר עם הנהלת המוסדות, והבא ברכה אל ביתך!